

ADMIRE

Verslag - Themadag 'Adaptief beheer in laagvenen' op 16 december 2024 *Veenplatform Vlaanderen-Nederland*

Radboud University

ZOO
ANTWERPEN

Antwerp Zoo
Foundation

Bosgroep Zuid Nederland

pidpa
water in beweging

VLAAMSE
LAND
MAATSCHAPPIJ

University
of Antwerp

Auteur(s)

Katrien Wijns, Natuurpunt Beheer

Wim Sauwens, Natuurpunt Beheer

Sylvie Nesladek, Natuurpunt Beheer

Kris Meus, Natuurpunt Beheer

Chris Dictus, Natuurpunt Beheer

Dennis De Ryck, Natuurpunt Beheer

Pieter Vanormelingen, Natuurpunt Studie

Willem-Jan Emsens, KMDA – Antwerp Zoo Foundation & Centre for Research and Conservation

Datum

Januari, 2025

Contact

Katrien Wijns | Projectcoördinator Interreg ADMIRE

Natuurpunt Beheer | Coxiestraat 11, 2800 Mechelen, Belgium

katrien.wijns@natuurpunt.be | +32 (0)497/05.29.21

www.grensregio.eu/projecten/admire

Dit project werd mogelijk gemaakt door Interreg Vlaanderen-Nederland met steun vanuit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

Coverfoto

Maaien met Truxor in De Zegge ©KMDA – Zoo Antwerp Foundation

Inhoudstafel

1. Uitgangspunt en opzet	4
2. Ecologische en hydrologische inzichten	5
2.1. Venen, wat zijn dat, wat moet je ermee en kan dat?	5
2.2. Maaibeheer in venen: wanneer is de remedie erger dan de kwaal?	7
2.3. Naar een optimaal veenbeheer binnen Life Harwin.....	9
2.4. Een beslissingsboom voor adaptief beheer in laagvenen	10
3. Terreinbezoek: een blik op de praktijk.....	11
3.1. Locatie 1 - mesotroof laagveen in omvorming	11
3.2. Locatie 2 - mesotroof laagveen in omvorming	12
3.3. Locatie 3 - oligotoof laagveen in omvorming	13
4. Conclusie en adviezen	15
5. Meer info	16

1. Uitgangspunt en opzet

In de schoot van het Veenplatform Vlaanderen-Nederland ging op maandag 16 december 2024 een themadag door rond **adaptief beheer in laagvenen** in de Vallei van de Zwarte Beek (België) georganiseerd door de projectpartners van Interreg ADMIRE, in samenwerking met Staatsbosbeheer (NL) en het Agentschap voor Natuur en Bos (B).

Het beheer van valleigebieden met laagveen brengt de nodige uitdagingen met zich mee, zeker na herstel van enerzijds de openheid van het landschap en anderzijds de waterhuishouding door verhoging van de grondwatertafel.

Natuurbeheerders zitten met veel vragen:

- Welke beheervormen zijn het meest aangepast? Is nulbeheer een optie?
- Hoe reageert de vegetatie na herstel en hoe pas je je timing daarop aan?
- Wat zijn de effecten van maaien op veenbodem? En op flora en fauna? Hoe daar best rekening mee houden?
- Is het gewenste beheer praktisch haalbaar, en hoe pak je dat dan aan? Wat zijn de kosten ervan?

Tijdens de themadag lichtten veenexperten en -beheerders hun onderzoek en ervaringen in de Vallei van de Zwarte Beek (B), de Drentse Aa (NL), De Zegge (B) en kleinere veengebieden in het Hageland (B) toe. Daarbij kwamen de potenties na veenherstel, de impact van maaibeheer op veenvegetaties en fauna en aangepast beheer op basis daarvan aan bod.

In de namiddag trokken we het valleigebied in waar we de beheeruitdagingen zelf op het terrein bekeken en keken naar het samengaan van ecologisch aangepast veenbeheer met praktische haalbaarheid.

2. Ecologische en hydrologische inzichten

Alle presentaties zijn terug te vinden [onder deze link](#)

2.1. Venen, wat zijn dat, wat moet je ermee en kan dat?

Rudy van Diggelen

Universiteit Antwerpen & International Mire Conservation Group (IMCG)

Rudy Van Diggelen benadrukte het belang van veengebieden als koolstofopslagplaatsen en biodiversiteitshotspots. Hij wees op uitdagingen zoals grondwateronttrekking en verharding, en pleitte voor maatwerk en langetermijnstrategieën om zowel ecologische doelen als praktische haalbaarheid te realiseren.

©Katrien Wijns

Een greep uit

Ecologische achtergrond bij beheerkeuzes:

- Venen 10 maal zo efficiënt in het opslaan van koolstof als bossen
- Verschillende types die in elkaar kunnen overgaan in een landschap
 - Referentie: Oost-Polen: Rospuda, Biebrza >> natuurlijke zonatie
 - Aanname dat Vlaams en Nederlands veen oorspronkelijk vooral Elzenbroekbos is, is niet correct
- Venen zijn afhankelijk van grondwater (motor achter systeem)
- Zwarte Beek aan flank Kempisch plateau (zonder dit gegeven: kleiner, en eerder overstromingsbeek)
- 300.000 km² onverstoord veen in Europa (vooral Rusland); 75.000 verdwenen, 275.000 verstoord; 2.000 hersteld

Beïnvloedingen van veen:

- Bosaanplant > meer verdamping
- Verharding (Vlaanderen 30%)
- Onttrekken grondwater (minder over gesproken, maar groot probleem)
- Vijvers aanleggen > turfwinning, vissen

Veranderingen in bodemeigenschappen in ontwaterde laagvenen:

- Veraard tot sterk veraard veen
- Veenlichaam zakt in elkaar (meten hoeveel, cf. Grote Beek, om haalbaarheid van herstel in te schatten)
 - Inkrimping gaat snel: eerste paar jaar tot 12 cm naar 1,5 cm per jaar; na 200 jaar: 2 tot 3m ingezakt
 - Vallei van de Grote Beek: 70% van regio is veen geweest
- Verschuiven van vegetatiezones: grondwater gevoed Kleine zeggenvegetatie eerste om te verdwijnen

Beheer: doelen definiëren

- Vegetatiesamenstelling na vernatting: duurt wel even (meer dan 10 jaar) om te herstellen; kost veel moeite
- Prioritering van opties:
 1. Herstellen van natuurlijk systeem: bijna nergens nog mogelijk (Drentse Aa, delen van Zwarte Beek)
 2. Halfnatuurlijk: gewijzigde vegetatiedoelen
 3. Enkel vernatten van veen belangrijk

Vragen en discussie

Koolstofopslag: verschil tussen natuurlijk en halfnatuurlijk systeem?

- Halfnatuurlijk systeem: kan je koolstof in bewaren, maar slaat niet actief koolstof op (op lange termijn)
- Natuurlijk systeem slaat veel meer koolstof op (bewaring: zolang geen netto verlies aan koolstof)

Kunnen systemen zomaar met elkaar worden vergeleken?

- Zwarte Beek: grondwater zeer ijzerrijk; niet echt vergelijkbaar met NL
- Gelijk: hoe het werkt in termen van hydrologie
- Hoe dat in detail uitwerkt op de chemie: is andere zaak; is maatwerk; op kleine schaal heeft elk gebied eigen kenmerken

2.2. Maaibeheer in venen: wanneer is de remedie erger dan de kwaal?

Tobias Ceulemans

Universiteit Antwerpen – Ecosphere

Tobias Ceulemans presenteerde onderzoek naar maaitechnieken en hun impact op de vegetatie en bodem. Hij benadrukte dat manueel maaien beter is voor veenvormende plantensoorten (kenmerkende basenminnende veenmos- en slaapmossoorten), terwijl machinaal maaien risico's zoals bodemcompactie en chemische veranderingen met zich meebrengt.

©Maarten Jacobs

Een greep uit

Resultaten van 2 studies in functie van natuurbeheer

- Maaien heeft als doel
 - Verbossing tegenhouden: gedegradeerde venen verbossen sneller dan intacte venen (zuurstofarm, te weinig nutriënten)
 - Nutriënten verwijderen: Eutrofiëring (afbraak van veen, sulfaten via grondwater, stikstof/fosfor), bulkdensiteit is groter geworden
- Verschillende maaitechnieken (manueel, machinaal)
- Machines werden nooit in venen gebruikt; is pas recent gegeven

Maaien kan een negatief effect hebben op niveau van

Bodemeigenschappen:

- Nitraat, fosfaten en ammonium beschikbaar in de bodem: neemt gradueel toe met beheertechniek (van manueel naar machinaal); dus tegenovergestelde effect: eutrofiëring i.p.v. vershraling.
- Ijzer, mangaan, aluminium (3 elementen die belangrijk zijn: in hoge concentraties toxisch voor meeste planten, ook veenplanten): vb. Egelboterbloem kan goed tegen toxiciteit; eveneens een stijging met beheertechniek

- Tussen rupsmaaier (in dit geval Softrak) en tractor weinig verschil:
- Bodemsymbionten: samenstelling van soorten
 - Hoe dichter punten bij elkaar, hoe meer gelijkend op elkaar
 - Verschuiving van symbionten met beheertechniek >> verschuiving van vegetatie (nog opvolgstudie nodig)
- Experiment Blauwe knoop
 - Over periode 21-75 weken: Wat is de overlevingskans van de gemeenschap?
 - Neemt af met beheertechniek
 - Kan worden uitgebreid naar andere soorten maar er wordt hetzelfde effect verwacht

Microtopografie

- Advies: boven moslaag maaien (reliëf volgen); enkel mogelijk manueel met bosmaaier/zeis
- Experiment: Effect op specifieke soortensamenstelling van specifieke mossen in venen
 - Niet in moslaag maaien: hoe meer specialistisch soorten
 - Gewoon veenmos, Gewoon puntmos: enige soorten die het goed doen bij in moslaag maaien; snelst groeiende mossen van laagvenen
 - Kunnen hele moslaag 'toezetten': moeilijk om andere soorten te krijgen
 - Niet enkel afhankelijk van eutrofiëring maar ook door verstoring (beheereffect)
- Hierbij wordt vertrokken met al soorten aanwezig maar in veel gevallen geen moslaag meer aanwezig: bij beheer vertrappelen van veen en eerste kernen waar mos begint te groeien
- In niet-gemaaide situaties nemen maar beperkt aantal soorten toe: Trilveenveenmos nam wel af: veel licht nodig (onze venen te productief): maaien om moslaag te doen uitbreiden: kip of ei
- Ontwikkelingsbeheer is een moeilijke fase; herstel- of instandhoudingsbeheer; maaien indien te weinig licht; niet maaien genoeg licht, manier van maaien rekening houdende met microtopografie

Vragen en discussie

- Eerste experiment betreft een eenmalige meting?
 - Geen tijd tussen metingen
 - Meting zelf: weken nadat gemaaid werd
- Herstelt bodem snel na compactering?
 - Weinig herstel na sterke compactatie; lichte compactatie moeilijk
 - Vermijd het zoveel als mogelijk
 - Effecten van rijsporen soms nog tot 20 jaar na datum zichtbaar
- Opmerking: praktische kant vs. 'princiële kant'
- Waar ligt omslagpunt (veel mossen zien verdwijnen omwille van productie/weinig licht)?
 - Verdere studie nodig om te bepalen:
 - Bomen indien te nat verdwijnen op termijn; hoge productie van vaatplanten is groter probleem
 - Schade bij maaien: kiemplekken voor bomen
- Experimenten in Drentse Aa: o.a. maaien met hovercraft? Geen details daarover
- Studie in matig tot sterk gedegradeerde venen; weinig specialistische mossen; in welke mate zijn resultaten beperkt tot gedegradeerde venen?
 - Resultaten van toepassing op grootste deel van venen waar we nu beheer op toepassen

2.3. Naar een optimaal veenbeheer binnen Life Harwin

Dennis De Ryck

Natuurpunt Beheer

Dennis De Ryck richtte zich op de translocatie van soorten in het Life Harwin-project. Hij benadrukte het belang van prioritering bij de vertaling van theorie naar praktijk en het gebruik van specifieke meetmethoden om herstelbaarheid en effectiviteit te bepalen.

©Maarten Jacobs

Een greep uit

Life Harwin: Keuze om na natuurherstel in te zetten op translocatie van een aantal bedreigde soorten

- 20-tal soorten (kensoorten, regionaal belang, achteruitgaand/verdwenen: niet meer in zaadbank, te kleine verspreidingscapaciteit)

Belangrijke stap: vertaling theorie – praktijk

- Dit betekent een gedetailleerd uitvoeringsplan (wat, waar, hoe, wanneer, fasering, uitsparen soorten)
- Vertaling is essentieel voor (lange termijn) succes van natuurbeheer en dus ook translocatie van soorten, maar er wordt vaak te weinig aandacht aan gegeven.
- Steeds meer oppervlakte in beheer, maar niet per se mankracht: keuze van habitats en percelen: nood aan afdwingbaar/buikbaar prioriteringskader (op basis van kwaliteit), zo niet is er al snel een focus op kwantiteit.
 - Wingevallei: zowel ANB als NP: 1.140 ha in beheer
 - Focus: de Spicht (basenrijk laagveen), klein, maar met heel hoge natuurwaarde
- Haalbaarheid herstel gemeten op perceelsniveau
 - 'Von Post' humification scale
 - Bulk density, nutriënten, zware metalen

Vragen en discussie

- Hoeveel ha manueel te maaien zone in dit deel van de Spicht >> 0,8 ha
- Opgeven van bepaalde vegetaties betekent niet dat de biodiversiteitswaarde verloren gaat: geeft kansen aan andere soorten (doelstellingen: absolute top die je kan bereiken)

2.4. Een beslissingsboom voor adaptief beheer in laagvenen

Willem-Jan Emsens en Toon Deswert

KMDA – Antwerp Zoo Foundation

Cyr Mestdagh

Natuurpunt Beheer

Willem-Jan Emsens en Toon Deswert introduceerden, samen met Cyr Mestdagh, een beslissingsboom voor adaptief beheer. Deze tool helpt beheerders om beheerkeuzes jaarlijks te evalueren en af te stemmen op de terreinomstandigheden. Mogelijke keuzes zijn niets doen, handmatig beheer en machinaal maaien, rekening houdend met de kwetsbare bodemstructuur en vegetatie.

©Katrien Wijns

Een greep uit

- In Zegge: vanaf 65% (meegenomen in algemene beslissingsboom) aanwezigheid kruidlaag is grenswaarde om te gaan maaien
 - Misschien nog bij te stellen en toch sneller maaien
 - De voorlopige grenswaarde is louter indicatief: bijkomend detailonderzoek is nodig
- Voor KMDA is de beslissingsboom een tool/hulpmiddel om overzicht te behouden en een standaard in te bouwen in te nemen beheerkeuzes
- Beheer is middel om doel te bereiken, niet doel op zich
- Uitgangspunt is nulbeheer tenzij noodzakelijk om andere redenen
- Parameters: oppervlakte, middelen (machines),
- Jaarlijks evalueren en bijstellen van beheer o.b.v. beslissingsboom
- Gebruik van éénassige trekker: ingedeeld onder machinaal en niet manueel beheer
- Truxor (amfibiemaaiër): handig afhankelijk van uitgangssituatie: groot rietveld met enorm veel biomassa

3. Terreinbezoek: een blik op de praktijk

Fietsexcursie in de Vallei van de Zwarte Beek in 3 groepen waarbij drie locaties in het veengebied werden bezocht onder begeleiding van Natuurpunt en het Agentschap voor Natuur en Bos.

Begeleiders: Wim Sauwens, Maartje De Weyer, Corry Goossens (NP) en Geert Beckers (ANB)

Op basis van de bespreking en discussies op het terrein werden onderstaande aandachtspunten genoteerd.

3.1. Locatie 1 - mesotroof laagveen in omvorming

- Productiviteit/**lichtbeschikbaarheid** vegetatie bepalen door er in te gaan staan, van boven op kijken. Geeft vaak heel ander beeld dan van de rand
- Onderscheid **regionale/lokale kwel** vaak zichtbaar in het veld (regionale ijzerrijke kwel stop 1 en 2, lokale kwel stop 3)
- Locatiekeuze **faunastroken**;
 - Minst productieve zones en/of zones met minste boomopslag
 - Parallel met beekvallei beter voor hydrologie, wel minder soortendiversiteit
- Sterk meanderend uitziende **beek** is niet altijd een natuurlijke beek. Check ligging in landschap en oude toponiemen.
- Demping/verontdiepen hoofd-drainagegrachten te verkiezen boven plaatsen stuwen. Bij dempen wel ook stuwen of **damwanden** voorzien i.f.v. erosiepreventie. Na X jaren controle van diepte en 'retoucheren' waar nodig. Maximaal **gebiedseigen materiaal** gebruiken.
- Ideale **grondwaterstanden** laagveen -20 +20cm t.o.v. maaiveld is achterhaald. Mag niet onder maaiveld komen voor de meest kritische (mos)soorten en ook niet te hoog boven maaiveld. Naast grondwaterstanden is ook de **kwelflux** (kweldebiet) van belang
- **Boomopslag** (wilg, els) uittrekken of knippen (in laagproductieve veenmosrijke zones). Eens gestart met maatregel, dan deze voortzetten (na knippen (of maaien) lukt uittrekken niet meer). Kan jaarlijks of tweejaarlijks. Zo laag mogelijk knippen nabij maaiveld, zodat veenmossen voorsprong hebben op hergroei.
- **Veenclassificatie** (via pollen of macroscopisch) kan inzicht geven in historisch landschap en kan richtinggevend zijn voor afbakening natuurdoelen
- Permanent screenen op nieuwe vestiging van **invasieve exoten** (vb. Amerikaanse trosbes, Gele maskerbloem, Waterteunisbloem) en z.s.m. bestrijden

©Katrien Wijns

3.2. Locatie 2 - mesotroof laagveen in omvorming

- Relatief productieve vegetatie; volgens beslissingsboom jaarlijks te maaien. In deze van nature mesotrofe systemen rees de vraag: zal maaibeheer significant meer nutriënten afvoeren dan de kwelstromen in dit herstelde doorstroomveen? Zo niet, **heeft maaien dan zin?**
 - Zones met abundantie helofyten die zuurstof in de wortelzone brengen (en zo interne eutrofiëring bevorderen) prioritair maaien; dit kan machinaal
 - Zones met veenmossen prioritair maaien i.f.v. horizontale verspreiding; dit kan enkel manueel
 - In functie van lichtbeschikbaarheid moslaag; maaien op rillen zonder afvoer overwegen (vb. de Most). Dit kan ook een keuze zijn op percelen met zeer hoge waterstanden waar opraapwagen niet meer kan werken
- Bij beheertwijfels en voldoende oppervlakte: **experimenteren** en goed **documenteren/evalueren** (momenteel in Zwarte beek jaarlijks gemaaide stukken rupsmaaiers; niet-gemaaide stukken; jaarlijks, 2-jaarlijks en 3-jaarlijks gemaaide manuele zones; manuele boomopslag trekken; Truxor boomopslag trekken. Manuele maaizones altijd in combi met trekken boomopslag)
- **Veldafbakening** van faunastroken, manuele zones, no-go zones in veld; kan met paaltjes of lintjes. Of met Qfield-app indien arbeiders hier mee kunnen werken.
- **Kostprijzen veenbeheer** Zwarte Beek (alle prijzen exclusief btw)
 - Boomopslag trekken: 3.400 €/ha
 - Manueel maaien incl. boomopslag trekken: 6.300 €/ha (afvoer via trekzeilen is grootste kost)
 - Rupsmaaien: 2.000 €/ha
 - De bovenstaande prijzen zijn incl. afvoer tot lokaal depot, excl. afvoer uit reservaat
 - Afvoer buiten reservaat: 3.050€/ha/jaar (schatting op basis van huidige beheerpraktijk met afvoer door externen)
 - Beheersubsidie Vlaamse overheid voor beheer (2020) voor Kleine zeggenvegetatie ('Rbbms' - Europees habitat: 7140): 756€/ha/jaar
- **Beheerontsluiting** standaard opnemen in beheerplan of uitvoeringsplan; lokalisering en ondergrond lokale maaiseldepots, hoofddepots, toegangswegen, beheerwegen).
Beheerwegen
 - Veel mogelijkheden: zand, boskiezel, grind, drijvende houten balken,..
 - Nodig voor machines maar ook om te lieren
 - Degradieren na verloop van tijd, dus regelmatig herstelling nodig
- **Rupsmaaiers** Zwarte beek (maai-opraapcombinatie, 85 g/cm²) hebben lagere bodemdruk dan Softrak en hoger laadvermogen (20 versus 7 m³). Opraapwagen bepaalt hoe ver je kan geraken op natte stukken (zwaarder dan maaimachine). Maaihoogte kan niet ingesteld worden.
- **Verticale structuur** behouden kan enkel via manueel beheer (bosmaaier of zeis) of nulbeheer. Rupsen rijden alles plat.
- **Maaien op te nat** moment of te natte locatie geeft bodemverstoring, ook met rupsmaaiers. Dit kan pitrusvorming en houtige opslag stimuleren, dus mee opletten. Beter maaibeurt overslaan dan wel maaien en schade rijden!
- **Stimuleren van veenmosontwikkeling** (door niet of manueel maaien) kan pitrus en houtige opslag verder onderdrukken
 - Dankzij maaien over en rondom veenmoskernen kunnen deze verder verdensen zodat vaatplanten het moeilijker krijgen

©Katrien Wijns

3.3. Locatie 3 - oligotroof laagveen in omvorming

- **Manueel maaibeheer** kan doorslag geven van rompgemeenschap kleine zeggen naar veenmos gedomineerd oligotroof laagveen met bult- en slenkvorming en soortenrijke kleine zeggenvegetatie. Door toename van veenmossen wijzigt de hydrologie en trofiegraad van perceel zodat er een stabiel systeem bekomen wordt. Op termijn zal biomassa en beheerkost afnemen
 - Soms is **afharken** van pijpenstro vegetatie voldoende
 - Hoe lang is dit beheer nodig? □ maatwerk, kijken naar evolutie vegetatie, hierbij zijn (veen)mossen belangrijke kensoorten
- Smalle **mesotrofe vegetatieband** naast beek is meerwaarde in het oligotrofe en open landschap (o.a. nectar)

- **Maaisel oprapen en afvoeren** is de grote kost bij manueel beheer
 - M.b.v. trekzeil en tractor met lier
 - **samenwerking** met scholen, verenigingen, bedrijven,... kan oppervlakte sterk verhogen
- Verwijderen **boomopslag** op manuele percelen
 - Een- en tweejarige: trekken
 - Meerjarige: uithakken met spade, boshak, pens, bijl, tractor/boslier
 - Elk jaar enkele zones, fysiek zwaar

©Katrien Wijns

4. Conclusie en adviezen

De themadag over adaptief beheer in laagvenen, georganiseerd door Interreg ADMIRE, richtte zich op uitdagingen en kansen in het herstel van veengebieden, specifiek in de Vallei van de Zwarte Beek. Er werden waardevolle inzichten gedeeld over het combineren van ecologische doelen met praktische haalbaarheid. Het veldbezoek en de discussies benadrukten het belang van maatwerk in beheer en monitoring, afgestemd op lokale omstandigheden en ecosysteendoelen.

Hieronder volgen concrete vervolgstappen die voortbouwen op de bevindingen van de themadag en gericht zijn op effectief terreinbeheer en praktijkgericht onderzoek.

- **Uitbreiding monitoring en onderzoek**
 - Continueer en verfijn onderzoek naar de effecten van maaitechnieken om 'best practices' vast te stellen.
 - Voorzie gerichte monitoring om de impact van maaitechnieken, hydrologische maatregelen, en vegetatieherstel te evalueren. Gebruik specifieke indicatoren zoals (veenvormende) plantensoorten (kenmerkende basenminnende veenmos- en slaapmossoorten) en bodemeigenschappen om trajecten beter te sturen.
- **Optimalisatie maaibeheer**

Experimenteer met verschillende maaifrequenties en -technieken (manueel, machinaal) om het effect op bodemverdichting en vegetatieontwikkeling in te schatten en kosten te optimaliseren. Houd hierbij rekening met microtopografie en lichtbeschikbaarheid.
- **Praktische tool**

Verdere ontwikkeling van de beslissingsboom 'Adaptief Beheer in laagvenen' om beheerkeuzes te ondersteunen, afgestemd op lokale omstandigheden en ecosysteendoelen.
- **Uitvoering beheerplan**

Stel gedetailleerde beheerplannen en/of uitvoeringsplannen op met veldafbakening van zones (faunastroken, maaizones, no-go zones), inclusief infrastructuur zoals maaiseldepots en beheerwegen. Zorg dat deze plannen aansluiten op praktische haalbaarheid en kostenefficiëntie.
- **Ervaringsuitwisseling en kennisdeling**
 - Inzetten op verdere workshops en themadagen (o.a. in andere veengebieden) rond kennisdeling en ervaringsuitwisseling met experts rond ecologie en praktijk van het beheer in laagvenen.
 - Breed delen van deze kennis richting natuurbeheerders via alle mogelijke en best aangepaste kanalen voor de boodschap (sociale media, websites, infomomenten, thema excursies, praktijk workshops, webinars,...)

5. Meer info

- Volledige **programma** kan je [hier terugvinden](#)
- Alle **presentaties** vind je terug [onder deze link](#)
- Meer **foto's** van het event [vind je hier terug](#)

©Maarten Jacobs